

INKUBAČNÍ NOVINY

Festival Řetízkárna 2025

Z TEMNÉ MINULOSTI KE KULTURNÍ BUDOUCNOSTI: Ministr Kulháněk o podpoře Řetízkárny

Ministr pro místní rozvoj Petr Kulháněk vysvětluje, proč má projekt záchrany jáchymovské Řetízkárny, posledního dochovaného objektu z doby komunistických uranových lágrů, dlouhodobě jeho podporu. „Věřím, že Řetízkárna se může stát živým centrem kultury a vzdělávání, které spojí tragickou historii s nadějnou budoucností,“ říká a v rozhovoru zdůrazňuje i širší význam místa pro českou kolektivní paměť.

Matěj Petřík, Petra Svobodová, foto: Tomáš Brambůrek

EDITORIAL:

Kouzelný i prokletý

Bude to už dobrých 15 let, co jsem přijel do Jáchymova v podstatě na otočku udělat reportáž ze série o tom, jak se dnes žije „v Sudetech“. Vlastně v Sudetech bez uvozovek, protože – přiznejme si – tahle historie je tu pořád patrná. Byla před těmi 15 lety a je i dnes. Lázeňská část města si žije vlastním životem, s tím, jak město stoupá do hor, se mění. Vedle sebe tu stojí krásně opravené domy i ty, co jsou na spadnutí. Tehdy, i nyní. Bylo by ale nefér tvrdit, že se nezměnilo nic. Město totiž přijalo temnou stránku své historie z dob komunismu a dokáže s ní pracovat. I díky lidem jako je Tomáš Bouška, Bára Dvořáková a Spolek Političtí vězni.cz a Novinářský inkubátor. Výsledek práce tohoto „inkubátoru“ si můžete přečíst na následujících stránkách. Dozvíte se tak leccos jak o Jáchymově, tak o lidech v něm, tak i o Řetízkárně, o festivalu – tedy o tom, co z toho kouzelného, ale i prokletého místa v Krušných horách dělá zase o něco lepší místo k žití.

Robert Břešťan

šéfredaktor
festivalových
Inkubačních
novin

JÁCHYMOV OČIMA MÍSTNÍCH: Lázně, turisté, málo práce, ale vlastně je tu fajn

Je květnové sobotní odpoledne a pokud někde v Jáchymově hledat život, tak v jeho lázeňské oblasti, ve spodní části města, kde převládají turisté. Čím výše člověk stoupá směrem k horám, tím i lidé ubývají a okolí města se proměňuje. Krásné staré, ale opravené domy se zde mísí s těmi, co byly krásné možná kdysi, ale dnes jsou zchátralé. Podobně se liší i to, jak své město vnímají místní lidé.

Foto a text: Amanda Baxová

„Za výdělkem jezdím na Boží Dar do hotelu, ale teď po sezóně je práce málo a v Jáchymově se sehnat nedá,“ popisuje svou situaci jedna z obyvatelk Jáchymova Marie Peterová.

„Provozovat takhle velkou budovu není jednoduché, jen vytopit ji je drahé. Kino nemůže žít z toho, že si lístek na film koupí třeba čtyři lidé. Město s tím nemůže nic udělat,“ říká starosta.

Svou roli může hrát i sžití s místem a tradice – ta v Jáchymově, podobně jako i jinde v Sudetech, i po osmdesáti letech od vyhnání německých obyvatel stále není dostatečně zakořeněna.

Ti z místních, které v popršenou květnovou sobotu odpoledne potkávám, jsou ve městě vesměs spokojeni. Pokud si na něco stěžují, je to nedostatek práce, místních podniků a akcí.

Jedním ze symbolů chřadnoucího společenského života je dlouho uzavřený kulturní dům, kde dříve bývalo kino. Neuživilo se a muselo zavřít. Starosta Jáchymova František Holý z rozpadající se stavby radost nemá, dům ale není majetkem města. Už v 90. letech ho odkoupily Lázně Jáchymov a využití pro něj stále nenašly.

Nesouhlasí s tím, že by Jáchymov „málo žil“. Akce se prý konají vcelku pravidelně, místní o ně ale podle něj příliš zájmu nejeví: „O víkendu proběhl Festival Řetězárna a kolik myslíte, že tam bylo jáchymovských? Jezdí hlavně lidé z okolí.“ Dalším příkladem je podle něj hudební festival Šlikovka nebo akce pro děti „Hledá se Yetti“, kterou město pořádalo se Skiareálem Klínovec. „Vše bylo zdarma. Účastníky jsme vyvezli lanovkou a hledali jsme Yettiho. Stejně účast místních nebyla vysoká,“ podotýká s tím, že akce jsou, ale „místní se prostě nezajímají“.

Po druhé světové válce Jáchymov a okolí sloužily jako pracovní tábor pro vězně, kteří zde těžili uran. Obyvatelé se museli vystěhovat, město zelo prázdnotou. Zaplňovat se začalo až po uzavření táborů. Dnes je Jáchymov známý hlavně díky lázním, kde se radonovou vodou léčí pohybový aparát. Svou atraktivní polohou uprostřed hor láká i množství turistů.

Za svou lázeňskou maskou ale Jáchymov skrývá problémy, které se týkají mnoha menších měst – mezi nimi nedostatek lokálních pracovních příležitostí. Ma-

Uzavřený kulturní dům.

lé podniky se v Jáchymově neuživí, protože lidé raději jezdí na nákupy do větších měst nebo do nedalekého Německa.

Nedávno musel zavřít obchod Barvy a laky, který se z tržeb od místních neuživil. Fungující podniky stojí často jen na turistech, kteří vyhledávají spíše ubytování nebo restaurace, než specializované prodejny. Přímo v Jáchymově se dá pracovat v lázních, ty ale také nemají neomezené možnosti. Navíc často nabízí fyzicky náročnou práci, kterou si nemožno dovolit dělat všichni. „Za práci jezdím do Ostrova, tady bych mohla dělat jen pokojskou v lázních a to nemůžu kvůli problémům se zády,” komentuje si-

tuaci jedna z obyvatelk města, která se představuje jako Dana.

Příkladem prosperujícího podniku je Dortové studio MS, které vlastní Monika Straussová. Dorty nejprve vyráběla a prodávala doma, poté s podporou města založila kavárnu. Peče na zakázku a dodává zákusky i do nedaleké kavárny Cafe 1516. „Místní sem chodí taky, ale živí mě hlavně turisté,” potvrzuje.

Vysvětluje, že majitelé zdejších podniků často nemají na to, aby si mohli držet stálé zaměstnance, a tak musí pracovat sami každý den, aby se udrželi. „Řešilo se třeba to, že v Jáchymově nemáme papírnictví. Dneska ale

stejně všichni jedou na nákup radši do Ostrova a tady dokupují jen to, co zapomněli. Třeba malé železářství přeci nemůže žít z toho, že si občas místní koupí jeden šroubek,” komentuje Straussová.

Cenově dostupné bydlení už je podle ní také minulostí. Sama se kdysi z Karlových Varů přestěhovala právě kvůli tomu. „Ceny po covidové pandemii vzrostly. Lávkavé jsou především chaty, které si kupují lidé z větších měst a jezdí se sem rekreovat,” dodává.

V úvodu zmíněná Marie Peterová pracuje jako hotelová kuchařka na Božím Daru. Mezi turistickými sezónami je prý ale práce málo, což se odráží i na platu. Sama by si proto přála, aby bylo nabídek zaměstnání v Jáchymově víc. Potvrzuje, že svou roli hraje i blízkost Německa, kam řada lidí z města i okolí dojíždí pravidelně za výdělkem.

Na nákupy jezdí jednou týdně do Ostrova, protože v Jáchymově jsou jen večerky, kde jsou přirozeně vyšší ceny. Auto nevlastní, tak spoléhá na pomoc souseda. Mezi Jáchymovem a Ostrovem sice jezdí pravidelná autobusová linka, ale jezdit s nákupem na celý týden autobusem je pro ni fyzicky náročné. I ji trápí, že v Jáchymově není, co dělat. Dříve tu prý chodila do herny či na diskotéku, ale „vše je dneska už zavřené”. „Tohle je město pro starý, ne pro mladý,” ukončuje rozhovor.

Přes zmíněné překážky mají místní – alespoň ti, s nimiž jsme při naší cestě městem mohli mluvit i mimo záznam – Jáchymov rádi a žije se jim tady dobře. I přes nedostatek práce, horší služby i tvrdší horské podmínky.

Vnitřní pohled na korekci – prostor téměř bez světla, bez pohybu, bez lůžka. Vlhkost, tma a ticho sloužily jako prostředek naprosté izolace.

KRVAVÝ URAN Z JÁCHYMOVA. JAK ČESKOSLOVENSKO PŘISPĚLO SOVĚTSKÉ JADERNÉ HROZBĚ

Ruská agrese na Ukrajině a opakované hrozby možným použitím jaderných zbraní má pro Česko i své historické souvislosti. Ruský (a někdejší sovětský) jaderný arzenál má totiž svůj původ i v uranu těženém v muklovských lágrech v Jáchymově a okolí.

Text a foto: Michal Tauchmann

Komunisté do jáchymovských pracovních táborů a uranových dolů po puči v únoru 1948 ve velkém začali posílat politické vězně. Například k 1. lednu 1950 bylo v jáchymovských dolech kolem čtyř tisíc vězňů, z nichž přibližně 40 % bylo politických.

Ti pracovali v otřesných podmínkách, s nedostatečnou stravou, bez ochrany proti radioaktivnímu záření. Za kázeňské přestupky vězni končili například v korekcích, jakémusi vězení ve vězení: šlo o díru v zemi připomínající sklep, kde panoval chlad, vlhko, tma, hlad a naprostý nedostatek lidskosti. Mnozí z takto potrestaných už sluneční světlo nikdy nespatřili.

BACHAŘ JEN UKÁZAL PRSTEM

Na podmínky v lágrech – prošel tábory Mariánská a Rovnost na Jáchymovsku – takto pro projekt Paměť národa vzpomínal také Ludvík Florián, svého času člen skautské odbojové skupiny SO-DAN, který tři měsíce před skončením svého trestu odmítl splnit příkaz náčelníka tábora a na pět dní putoval do korekce: „Říkal jsem si, že s tou patkou chleba prostě musím vydržet až do podvečera, abych potom neměl hlad. Jenže asi za půl hodiny jsem ji snědl. A pak byl hlad. Jenže to byl jinej hlad... Tam jsme byli hrozně hubení, neměli jsme ani gram navíc, tělo už si vůbec nemělo z čeho brát. Za těch pět dní jsem zhubl třeba tři kila.“

Komunistům prý ale už odpustil. Navzdory příběhu, který z doby svého věznění považuje za nejhorší, jehož byl svědkem. Začalo to nevinně – vězeň zapomněl smeknout před procházejícím dozorcem čepici: „Ten bachař na něj ukázal prstem a zavolal si ho. O čem spolu mluvili, jsme neslyšeli, ale Eda najednou... Ruplo mu v bedně, udělal pár kroků zpátky a rozbil misku na jídlo, kterou držel v ruce. Šoupli ho do korekce. Pak se po lágru rozeslo, že se Eda v korekci oběsil. Až později jsem se od spoluvězně dozvěděl, že to tak nebylo. Že ho ubili. Prostě ho umlátili k smrti.“

Hlavním úkolem vězňů v Jáchymově (podobně také na Příbram-

sku) byla těžba uranu pro potřeby Sovětského svazu. Mezi vládní dohoda o dodávkách cenné suroviny byla podepsána 23. listopadu roku 1945. Sovětský svaz byl po válce zemí s vyčerpanými materiálními i lidskými zdroji, potřeboval však dohnat náskok USA v jaderných kapacitách. To by bez československých zdrojů nebylo možné.

DODÁVKY POD NÁKLADY

„V roce 1957 činil export uranu z Jáchymova do SSSR 32 % celkového exportu Československa. Uran nešlo nahradit jiným produktem, kvůli tomu se tehdejší československá vláda snažila po roce 1958 export uranu udržet, třebaže sovětské orgány chtěly všechny své poradce odvolat již v roce 1955,“ popsal jaderný fyzik Dalibor Stráský ve svém článku pro magazín Sedmá generace.

Prudký rozvoj sovětského jaderného programu by nebyl možný bez československé pomoci.

Zatímco u kriminálních vězňů si komunistické úřady stěžovaly, že jejich „propuštění po výkonu trestu vedlo ke kritickému úbytku pracovníků“, pro politické vězně s exemplárně vysokými tresty to neplatilo. Nový režim do tvrdé manuální práce nutil například i katolické duchovní či příslušníky sekty Svědci Jehovovi.

Ekonomika provozu těžby uranu byla i tak špatná. Do roku 1950 se funkcionáři v Jáchymovských dolech řídili principem, že zásadní je objem vytěžené rudy. Bez ohledu na náklady. Sovětská strana navíc odmítala všechny návrhy na přepočítání ceny a pevně trvala na původní dohodě z listopadu 1945 a následných protokolech z let 1949 a 1952.

Vnější pohled na korekci – samostatná betonová cela zapuštěná v areálu pracovního tábora.

Důsledkem bylo, že Československo Sovětskému svazu uranovou rudu v podstatě darovalo, bez zisku, jen s náklady. Byť vězni pracovali jen za symbolickou odměnu, z níž se jim povinně strhávaly náklady na jejich věznění. Tato situace trvala do 60. let 20. století. Ekonomika provozu se však postupně jen zhor-

šovala. Náklady přesáhly kupní cenu a těžební práce muselo Československo opět dotovat z vlastního rozpočtu. Jáchymovské lágry byly nakonec uzavřeny v roce 1961. Těžba pokračovala do 3. února 1967, kdy byla oficiálně ukončena. V Jáchymově se pro potřeby SSSR podle odhadů vytěžilo 110 tisíc tun uranové rudy.

BUĎTE SAMI SEBOU A NENECHTE SE NIKÝM OVLÁDAT, VZKAZUJE MLADÝM BÝVALÝ POLITICKÝ VĚZEŇ

Živých pamětníků na to, co se v 50. letech 20. století odehrávalo v trestaneckých zařízeních a uranových dolech na Jáchymovsku, už mnoho nezůstává. Jedním z těch, kdo o svých zkušenostech stále může vyprávět – a ochotně to dělá – je jednadvadesátiletý bývalý politický vězeň Jiří Lukšíček, skautskou přezdívkou Rys.

Michaela Slavíková, foto: Tomáš Brambůrek

Jáchymovské lágry, kam komunistický režim posílal na tvrdou práci na uranu tisíce vězňů, byly největší pracovní tábory na území Československa. Na těžbě uranu pro Sovětský svaz se zde celkově podílelo kolem 70 tisíc lidí. Zhruba polovinu tvořili političtí vězni. Jedním z nich byl Jiří Lukšíček, skaut, odbojář a politický vězeň. Po zákazu činnosti organizace Junák se zapojil do ilegální činnosti a aktivního protikomunistického odboje. O komunismu si dodnes nedělá žádné iluze.

Jako čerstvě dospělý mladík jste projevil odvahu postavit se nastupujícímu komunistickému režimu. Jak si myslíte, že mladá generace vnímá tuhle historii politických vězňů?

Těžko mohu za mladou generaci hovořit a takhle to generalizovat. Na druhé straně samozřejmě platí, že jednou jsme všichni byli mladí, že? A to naše mládí vypadalo diametrálně odlišně od toho mládí dnes.

Je něco, co vám na současném smýšlení nebo chování mladé generace nejvíce vadí či vás zaráží?

Trošku mi vadí, že současná mladší generace si myslí, že má na všechno jaksi nárok. Můj vzkaz je: Postarejte se sami.

Uznávám, že vzdělání je obrovsky důležité pro jedince i pro společnost, dnes ale nikdo nechce studovat řemesla. Není to zvláštní a smutné?

Pokud jde ještě o to vnímání historie, přijde vám, že o tom, co se třeba tady na Jáchymovsku dělo, jako společnost příliš informovaní nejsme?

Je zvláštní, jak velice rychle a velice snadno jsme zapomněli na všechny okolnosti, které nás k tomu dovedly. Ono se ale nic nestane jen tak samo od sebe. Vždycky se k tomu nějak dospěje. Stejně jako pak ani komunismus nepadl sám od sebe. I když jsme pak šli trošku v kotrmelcích. Já jsem ale s nadšením chodil manifestovat.

Co myslíte těmi kotrmelci?

Ne vše je ideální a ne ze všeho jsem nadšený, ale je pravda, že zatím tady nemáme žádný takový kotrmelec, jaký se děje kousek dál od nás na východ. Takže zaplaťpánbůh, že jsme tak daleko, že máme tu politiku, kterou máme. Je ale důležité vnímat i hrozbu, kterou máme opravdu za dveřmi, jakkoli je to zlé a těžko představitelné. U nás, ve starší generaci, to budí vzpomínky na to, co se dělo za války a po válce. Byl bych nerad, abychom se jednou probudili a Ru-

JIŘÍ LUKŠÍČEK

zvaný Rys, se narodil 16. 8. 1933 v Praze. V roce 1945 se přihlásil do Junáka. Po roce 1948 se zapojil do odbojové skautské skupiny. Zaměřovala se na distribuci protirežimních letáků a později také na sabotážní akce. V březnu 1953 byl poprvé zadržen a odsouzen. Trest začal odpykávat v pracovním lágru Svornost v Jáchymově. Po pěti týdnech byl potom na amnestii propuštěn. V listopadu 1954 byl znovu zatčen. Tentokrát dostal šest let vězení, která strávil v jáchymovských lágrech Nikolaj a Rovnost. V roce 1960 byl propuštěn na svobodu a začal pracovat jako dělník v ČKD a později jako pedagog na tamním učilišti.

sáci nám tady nahoře bzučeli, stejně jako v roce 1968.

Je něco, co byste i v této souvislosti rád vzkázal mladým lidem nebo společnosti jako celku?

Buďte sami sebou. Nenechte se nikým ovládat. Je to vaše budoucnost. Jste to vy, kteří o sobě musíte rozhodovat.

FOTOREPORTÁŽ: Jeden den na Festivalu Řetízkárna

Festival Řetízkárna, jehož třetí ročník se konal na konci května v Jáchymově, je nejen kulturní, ale i pietní událostí. Připomíná temné kapitoly naší novodobé historie; zejména osud politických vězňů, kteří byli v 50. letech minulého století komunistickým režimem posláni na práci v uranových dolech. Navzdory proměnlivému počasí byla na akcích hojná účast a pestrý program nabídl návštěvníkům koncerty, divadelní představení a diskuze s pamětníky, ale i možnost nahlédnutí do míst, která nesou stopy minulosti.

Text a foto: Justýna Bouchalová

Fotografie č. 1: Festivalový den v sobotu 31. května začal ve městě, u kostela svatého Jáchyma. Po mši za oběti jáchymovských pracovních táborů se účastníci přesunuli k ceremonii kladení věnců. Mezi lidmi, kteří přijeli uctít památku obětí byli i členové Konfederácie politických vězňov Slovenska.

Fotografie č. 2: Po slavnostním položení věnců se pamětníci, pozůstalí po bývalých politických vězňích a zástupci měst sešli ke společné fotografii. Zbytek festivalu probíhal nahoře nad městem, v okolí bývalého pracovního tábora Rovnost.

Fotografie č. 3: Cesta k Řetízkárně, hlavního místa konání festivalu. Ve stáncích měli návštěvníci možnost zakoupit různé rukodělné výrobky, nebo i podpořit další projekty, jako například záchranu kina Pernink v Krušných horách.

Fotografie č. 4: Velká část programu se konala v objektu Řetízkárny, místa, kde se muklové převlékali do fáracího oblečení. Svůj název získala podle řetězů, na kterých oblečení viselo, aby po práci v náročných podmínkách plných vlhka a vody mohlo vyschnout. Dobrovolníci celý objekt den předem zastřešili, a bylo proč – během dne přeháňky několikrát střídaly slunečno a naopak.

Fotografie č. 5: Česká televize na festivalu natácela rozhovor s Františkem Wiendlem, jedním z přeživších zdejších lágrů a zároveň mužem, který se přímo podílel na stavbě budovy Řetízkárny. Panu Wiendlovi bude tento rok 102 let.

Fotografie č. 6: Jindřich Valenta, skautskou přezdívkou Vlk (vlevo) a Jiří Lukšíček neboli Rys. Bývalí političtí vězni pracovního tábora Rovnost, do kterého se dostali za členství v ilegální skautské skupině.

Fotografie č. 7: Slavnostní zahájení festivalu. Úvodní řeč pronáší Milena Blatná, předsedkyně Konfederace politických vězňů České republiky.

Vlevo stojí Tomáš Bouška, zakladatel a předseda Spolku Politických vězňů.cz a organizátor Festivalu Řetízkárna.

Fotografie č. 8: Palečkův hrad, objekt postavený vězni pracovního tábora Rovnost hned naproti Řetízkárně. Hrad si pravděpodobně nechal pro svou zábavu postavit jeden z nejobávanějších velitelů zdejšího trestaneckého lágru František Paleček.

Fotografie č. 9: Kolem 19. hodiny se konala talkshow spisovatele Štěpána Javůrka. Hosty byli herec Martin Myšička a režisérka Josefína Formanová. Kromě běžných otázek na herectví a vše s ním spojené přišla řeč třeba i na včelařství.

Fotografie č. 10: Den zakončuje divadelní hra Játra, kterou uvádějí herci Dejvického divadla. Hra je inspirována stejnojmennou povídkou někdejšího politického vězně Jiřího Stránského. Děj se odehrává na haldách uranového lágru.

O ZÁCHRANU ŘETÍZKÁRNY V JÁCHYMOVĚ SE SNAŽÍ I AMERIČTÍ DOBROVOLNÍCI

Festival Řetízkárna, který se letos konal od 30. května do 1. června v Jáchymově, přilákal nejen české návštěvníky, ale také dva dobrovolníky ze Spojených států. Třetí ročník festivalu cílil na záchranu důlní řetízkové šatny z 50. let v bývalém pracovním táboře Rovnost a její přeměnu v komunitní centrum a místo setkávání.

Text a foto: Vítek Hošek

Mezi dobrovolníky, kteří pomáhají se záchranou Řetízkárny, jsou i Alex Lee z Bostonu a Merrill Brouder z Maine. V záplavě češtiny dva americké mladíky nejde přeslechnout.

Oba se rozhodli připojit k projektu z různých důvodů. Spojuje je zájem o české dějiny a vidí zde dokonce i paralely s americkým otroctvím.

RODINNÁ VAZBA K ČESKOSLOVENSKU

„Jsem rád, že můžu spolupracovat s Tomášem Bouškou, od kterého se moc rád učím, který projekt kolem Řetízkárny vede. Jsem rád za příležitost pomáhat se záchranou tohoto místa, i že tu spolu můžeme strávit nějaký čas,“ říká Alex Lee, původem z Bostonu v Massachusetts, nyní student na univerzitě v St. Louis v Missouri.

Alex v Jáchymově není poprvé, ale vzpomíná, jak na něj právě první setkání zanechalo silný dojem: „Byl jsem zasažen tím, jak moc mi to připomíná nacistické koncentrační tábory v Polsku. Viděl jsem nejprve Osvětim. Šokovala mne podobnost s tím, co zde později vytvořil komunistický režim.“

Jak dodává, mnoho lidí za nejhorší režim v historii považuje sice oprávněně nacismus, ale

„možná podceňují, jak strašný byl Sovětský svaz a jak srovnatelné bylo jeho porušování lidských práv s tím, co způsobili nacisté“.

Alexův kolega se jmenuje Merrill Brouder a pochází z Maine. Aktuálně žije v Marylandu a studuje doktorát. Do Jáchymova ho přivedlo i to, že má k regionu střední Evropy osobní vztah: „Matčina rodina pochází ze Slovenska a mnoho členů opustilo Československo během války a po válce z politických důvodů. Někteří z nich byli duchovní, kněží. Za komunismu tu pro ně nebyly dobré časy.“

Merrill přijel na opakované pozvání svého bývalého učitel Tomáše Boušky. „Organizátor téhle akce, Tomáš, je můj bývalý učitel z doby před čtyřmi, pěti lety, kdy jsem chvíli studoval v Praze. Od té doby mě přesvědčoval, abych se vrátil a pomohl mu s touto akcí a programem v Jáchymově. Nikdy jsem se sem jako student nedostal. Chtěl jsem to napravit,“ vysvětluje.

SROVNÁNÍ S AMERICKÝM OTROCTVÍM

Merrill, který nyní na univerzitě vyučuje americkou literaturu 19. století, nachází paralely mezi komunistickými pracovními tábory a americkým otroctvím. „Minulý semestr jsem učil kurz

o americké literatuře 19. století, o níž nelze mluvit, aniž byste hovořili o otroctví. Při několika příležitostech jsem si říkal, že by někdo měl uspořádat kurz s někým, kdo se zabývá střeoevropskou historií, a někým, kdo se zabývá americkou historií. Srovnat komunistickou výchoevropskou a tuhle americkou historii,“ navrhuje.

„Způsob, jakým jsou podobné, je nápadný. Ještě víc mě zaujalo, jak nucená práce a korupce normálních lidských vztahů ovlivňuje psychologii, mění chování a kulturu,“ dodává.

NESPRÁVEDLNOST JE HROZBA PRO VŠECHNY

Oba američtí dobrovolníci vidí budoucnost Řetízkárny optimisticky. Zdůrazňují jak zřetelná je rostoucí popularita festivalu: „Je uspokojivé vidět, že účast je téměř dvakrát taková oproti minulým ročníkům.“

Merrill v akci vidí širší význam: „Pro mnoho Američanů, ale i pro lidi v západní Evropě nebo mimo, se místní historie zdá být něco vzdáleného a nedůležitého. Ale ponaučení, které si z toho můžeme odnést je, že nespravedlnost, nesvoboda jsou hrozbou pro kohokoli.“

Američtí dobrovolníci Alex Lee (vlevo) a Merrill Brouder (vpravo) před Řetízkárnou.

PAMĚŤ JÁCHYMOVA OČIMA MLADÝCH: Co je přivedlo na Festival Řetízkárna?

Na slavnostním zahájení Festivalu Řetízkárna, který připomíná krutou historii západočeského města Jáchymov dorazili i pamětníci, kteří byli v 50. a 60. letech minulého století v místních pracovních táborech věznění. Jeden z nich, Jindřich Valenta, skautskou přezdívkou Vlk, ve svém vystoupení zmínil, jak jej těší, kolik je zde mladých i jejich zájem o tuto historii. Zástupců mladé generace jsme se proto zeptali, za čím na festival přišli a co je nejvíce zaujalo.

Text a foto: David Hrubý

TOMMY, 13 let / student

Na festival jsem se dostal přes maminku, která tu provozuje stánek s oblečením. Nejvíce mě zaujalo vystoupení pamětníků, kteří jsou i přes všechno, co si tady prožili, velice živí a vitální, nehledě na jejich vysoký věk.

MATYÁŠ, 14 let / student

Příběhy těch chlapíků, kteří vyšli z jáchymovských pracovních táborů živí a zdraví, jsou neskutečné. Svou historii by měl znát každý. Jsem hrozně vděčný za akce, jako je právě Řetízkárna. Určitě se sem plánuji vrátit.

JANA, 23 let / studentka

Na festival jsem se přišla podívat už podruhé. Fascinuje mě prostředí, ve kterém se pořádá a líbí se mi cíl a záměr. Letos jsem se těšila také na nejrůznější kreativní dílny, které program festivalu nabízí.

MATĚJ, 22 let / student

Podílel jsem se na dokumentu, který tu má dnes premiéru. Téma mě zajímá, jsem rád, že tu jsem. Chybí mi jen možnost debaty zástupců mladší generace s pamětníky. Díky tomu by byl festival přístupnější mladým.

MARKÉTA, 16 let / studentka

Přijela jsem na debatu Díky, že můžem, kteří mě sem nalákali přes Instagram. Rozebrali jsme třeba budoucnost Karlovarského kraje. Těším se i na další přednášku o příbězích pamětníků.

VERONIKA, 13 let / studentka

Jáchymov a okolí, jsou krásné, plné historie. Musím zmínit Naučnou stezku Jáchymovské peklo.

ROMAN, 15 let / student

Festival je pro mě srdcová a osobní záležitost. Ve zdejším lágru mi zemřel pradědeček. S rodinou jsme přišli uctít jeho památku. Abych to zakončil pozitivně, moc jsem si užil vystoupení Dejvickeho divadla!

DCERA POLITICKÉHO VĚZNĚ: O dětství, paměti a naději

Na Festivalu Řetízkárna se odehrála celá řada silných setkání. Jedno z nich proběhlo tiše, bez velkého pódia a světel – Michaela Hynková, která se ráda drží v ústraní a nerada mluví do mikrofonu, nám poskytla otevřený rozhovor o svém dětství, které zdaleka nebylo obyčejné.

Daniela Rusová, foto: Tomáš Brambůrek

V 50. letech se rodiče Michaely Hynkové rozhodli utéct přes hranice. Měli plán, odvahu, ale někdo je udal. Byli zatčeni, v roce 1951 odsouzeni za velezradu. Otec Michaely dostal třináct let v Jáchymově, na Příbramsku si odseděl devět a půl roku. Matka, odsouzená na šest let, byla po čtyřech letech věznění v Želiezovcích na Slovensku propuštěna.

Michaele tehdy byly 3 roky. Úřady chtěly, aby skončila v dětském domově. Zachránila ji babička ze strany otce. Vzala ji k sobě na venkov, kam se přestěhovala i babička ze strany maminky.

„Co nastalo po zavření rodičů, si pamatuji – pořád se něco řešilo – prarodiče, dohady proč se to stalo. Museli jsme z Prahy na vesnici. Tam to bylo jiné. Lidi koukali. Říkali mi, že rodiče kradli. Já tomu nerozuměla, jen jsem věděla, že je něco špatně.“

Matčina maminka se s osudem dcery nechtěla smířit, a tak neustále žádala o nový soud. Jednoho dne si pro ni přijel vůz StB. Ačkoliv se snažila utéct oknem, byla chycena a odvezena. Dlouhou nikdo nevěděl, kde je. Až po čase se rodina dozvěděla, že byla umístěna do psychiatrické léčebny v pražských Bohnicích a zbavena svéprávnosti.

Michaela vyrůstala u tatínkovy matky, kde ji čekala pomoc s hospodářstvím. „Babička dělala, co mohla. Jen nebylo místo pro dětské fantazie.“

NÁVRAT RODIČŮ

Když bylo Michaele sedm, přišel jeden z nejsilnějších momentů dosavadního dětství – setkání s maminkou. „Přijela v tepláčkách a bundě. Přinesla mi pomeranč,“ vzpomíná útržkovitě. Bylo to křehké a nesamozřejmé shledání. „Učitel mi řekl, že přijde maminka a já jsem si představovala babičku z Prahy.“

Zůstaly žít na vesnici. Matka si našla podnájem a odešly od babičky. Michaela to nechápala. Proč teď, proč jinam? Vztah mezi matkou a babičkou, který býval blízký, byl hodně poznamenán – bolestí, tichým zklamáním.

Tatínek přišel o pět let později. Oba rodiče byli najednou zpátky, ale nic už nebylo jako dřív. „Na tatů jsem si nemohla zvyknout. Skoro jsem ho neznala.“ Zdálo se, že návrat otce přinese rovnováhu. Narodil se syn – o třináct let mladší bratr. Místo nového začátku přišel jiný druh odcizení. Rodiče se na chlapce upnuli.

„Jako bych přestala existovat. Nikdy za mnou nepřišli do školy. Když jsem se rozhodovala, co budu dělat, řekl mi zástupce, ať

se nesnažím, že mám nespolehlivé rodiče.“ Vyřídila jsem, co šlo, ale pořád jsem se cítila mimo. Sama.“ Vztah s rodiči už nikdy nebyl blízký.

KNIHY JAKO ÚTOČIŠTĚ

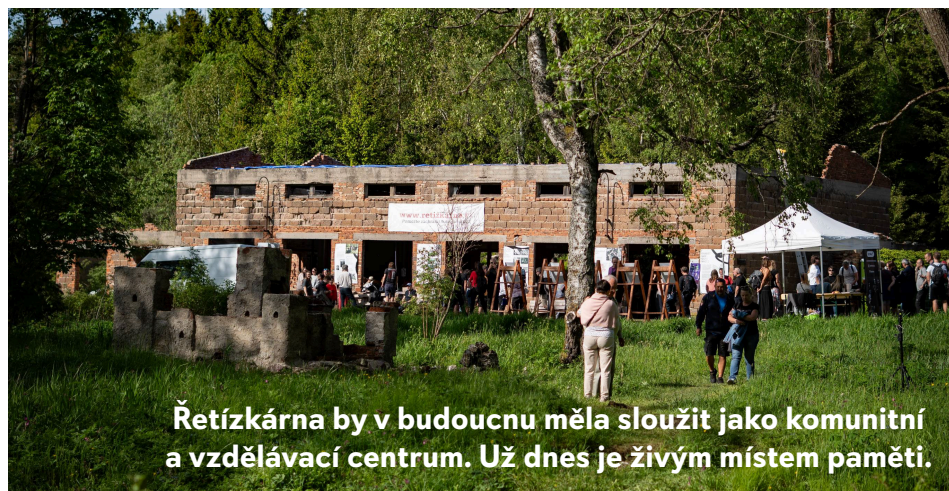
I přes to všechno něco přetrvalo. Vnitřní svět, který jí zachraňoval. „Četba pro mě byla důležitá. Četla jsem vše, co mi přišlo pod ruku. Úplně jsem se do knih ponořila a dostávala se jinam. Přestala jsem myslet na to, co se dělo doma.“

Vnitřní citlivost jí drží dodnes. Na závěrečné debatě Festivalu Řetízkárna seděla Michaela Hynková tiše a stranou. Když přišel čas na otázku „Co vám dalo sílu pokračovat dál?“, její odpověď zazněla úplně přirozeně: „Knihy. Ty mi otevřely dveře ven.“

Festival vnímá jako smysluplný prostor: „Moc se mi tu líbí. Obdivuju, jak se do toho organizátoři pustili.“

V jednom momentu ji kastelánka Řetízkárny pochválila za odvahu, ale i za to, jak působí: „Vypadala jsi jako Coco Chanel. Máš v sobě sílu, která inspiruje.“ A skutečně tak Michaela působí: neokázale, bez patosu, opravdově. Vyprávět svůj příběh, i po tolika letech, není samozřejmost.

A jak se dnes dívá na svět? „Mladí by měli přemýšlet. Hledat v minulosti souvislosti. To je jediná cesta, jak budovat odolnost. Když se naučíte kriticky uvažovat, pak vás nic jen tak nezlomí.“

Řetízkárna by v budoucnu měla sloužit jako komunitní a vzdělávací centrum. Už dnes je živým místem paměti.

CHATAŘI VERSUS ŘETÍZKÁRNA:

Spor o skleněnou přístavbu i kapacitu odpadu

Jáchymovský Festival Řetízkárna má mimo jiné pomoci vybrat peníze na rekonstrukci bývalé vězeňské převlékárny z dob tvrdých komunistických represí v 50. letech minulého století. Proti obnově místa a zvažované moderní přístavbě protestují lidé, kteří v okolí Řetízkárny a bývalých lágrů mají chaty. Někteří intenzivně vystupují proti přeměně budovy na komunitní centrum a obávají se přílišného zájmu turistů.

Kateřina Pšíkalová, foto: Filip Stowasser

Zatímco v Řetízkárně panovala v době festivalu vřelá atmosféra, mezi oslovenými chataři z nejbližšího okolí byl patrný odstup. Novinářským dotazům na to, co si o akci i celém záměru proměny místa myslí, se mnozí raději vyhýbali. Jiní osadníci naopak přivítali možnost se vyjádřit. Z rozhovorů vyplynulo, že festival jako takový jim nevadí. Kritizují spíše zamýšlenou přestavbu bývalé důlní převlékárny.

„Vadí nám, co tu chtějí postavit. Nechceme tady mít skleněnou krychli, když ani pořádně nevíme, k čemu má sloužit,“ říká chatařka Kateřina Marešová a její manžel vedle souhlasně přikyvuje. Jak tito manželé, tak další chataři, považují za problém očekávaný velký příval turistů, který by údajně „mohl narušit klid v osadě a omezit volný pohyb jejich dětí a vnoučat“.

KDO SE TADY PŘEVLEKAL

Zásadní rozpor panuje dokonce také v pohledu na samotnou historickou budovu Řetízkárny. Nejbližší soused Jan Voráč zpochybňuje, že toto místo kdy v minulosti sloužilo jako převlékárna pro mukly a tvrdí, že se v ní naopak převlékali pouze dozorci.

Jeho verzi však přímo na místě vyvrací pamětník a bývalý vězeň komunismu František Wiendl, který Řetízkárnu osobně pomáhal stavět a sám ji pak při fárání do uranových dolů několik let využíval.

Poslední zmiňovanou výhradou lidí z osady je plánovaná výstavba velkého odpadního zařízení – pro tento objekt jim přijde podezřele „naddimenzovaná“.

„V zamýšleném komunitním centru bychom v průběhu roku chtěli

pravidelněji pořádat menší akce. Jednou za rok potom festival. Znamená to, že se zde budou pohybovat skupiny lidí. Větší odpadní nádrž dává smysl, aby se tu dalo normálně fungovat,“ vysvětluje Barbora Dvořáková, jedna z pořadatelek festivalu, sama jáchymovská rodačka.

Spolek Politických vězňů Řetízkárnu odkoupil v roce 2022. Záměr zničenou budovu přestavět v místo setkávání, kde by se konaly semináře a různé akce k upomínce toho, co se v místě dříve odehrávalo, byl prezentován téměř hned. Podle Dvořákové s chataři z počátku nebyl žádný výraznější problém.

„Až v poslední době úmysl začali řešit a připomínkovat skrze stavební úřad.“ Projekt se podle ní přitom nebrání kompomisu. Původní plány už prý Studio Cosmo, pod vedením architektky Terezy Kabelkové, upravilo na základě vznesených námitek.

JAKO SYMBOL PAŘÍŽE

Tím, kdo během roku pečuje o Řetízkárnu i v současném neutěšeném stavu, je kastelánka Šárka Foktová. Ta se z vlastní iniciativy pokusila uspořádat setkání mezi zastánci projektu Řetízkárny a chataři. Cílem bylo najít společnou řeč a vhodnou cestu pro všechny zúčastněné. „Snažili jsme se vysvětlit, k čemu přesně bude Řetízkárna po rekonstrukci sloužit: jako komunitní centrum, kde se budou pořádat různé akce, bude zde stálá i putovní expozice, přednášky... Nakonec jsme došli k závěru, že jim nic z toho nevadí, pokud Řetízkárna zůstane ve stejném stavu,“ říká Foktová.

Lidem prý vadí hlavně záměr přístavby moderně vyhlížející pro-

sklené budovy. Kastelánka to považuje za dočasný problém. Připomíná, jaký odpor veřejnosti v Paříži nejprve budila prosklená pyramida postavené v Louvru. „Nyní se jedná o jeden ze symbolů města. Podobně to může být i v Jáchymově,” říká.

Na stranu Spolku Politických vězňů.cz a zastánců Řetízkárny se staví i majitelka Hotelu Berghof Kateřina Kováčová. Právě její hotel je jeden z posledních pozůstatků komunistických lágrů na Jáchymovsku, byť od 60. let již několikrát přestavěný. Ani ona si není zcela jistá myšlenkou skleněné přístavby. Jednoznačně ale souhlasí s obnovou a opravou staré Řetízkárny. Vnímá důležitost poselství, jaký celý projekt představuje.

Zda a kdy se poslední stojící připomínka zdejších lágrů dočká rekonstrukce a začne plnit cíle, které si vytyčil Spolek Politických vězňů.cz, je stále nejisté.

INFOBOX:

V 50. letech minulého století se na Jáchymovsku nacházely tábory nucených prací a uranové doly, v nichž komunistický režim k otrocké práci využíval zejména politické vězně.

Doly se zde zavřely v 60. letech a všechny bývalé lágry byly srovnány se zemí. Jedinou dochovanou památkou na toto období zůstala Řetízkárna a nedaleká ozdravovna později přestavěná na Hotel Berghof.

V místech, kde dříve stály ubytovny politických vězňů, se v 80. letech vystavěly rekreační chaty, které měly za úkol zakrýt temnou historii tohoto kraje.

Foto: Tomáš Brambůrek

REDAKCE:

Amanda Baxová, Justýna Bouchalová, Vítek Hošek, David Hrubý, Matěj Petřík, Kateřina Pšíkalová, Daniela Rusová, Michaela Slavíková, Petra Svobodová, Michal Tauchmann

ŠÉFREDAKTOR:

Robert Břešťan

EDITORI:

Robert Břešťan, Barbora Dvořáková, Tomáš Nídr

GRAFIKA:

Barbora Dvořáková

Tyto Inkubační noviny vznikly v rámci projektu **Svět 2.0.: Demokracie, odolná společnost a já,** který je podpořen programem Erasmus+.

Erasmus+

NOVINÁŘSKÝ
INKUBÁTOR

